edufocus article

Burcu Meltem Arık

POMEN TRAJNOSTI IN VKLJUČEVANJE V OKOLJSKO IZOBRAŽEVANJE

Network of Education Policy Centers

*“**Ekološka pravičnost** predstavlja razumevanje vrednosti narave in nujnost ohranjanja ter pravične delitve njenih koristi med vsemi sloji družbe."*

Kako izvajati senzorične sprehode v naravi ali "gozdno kopel"?

Naslednjič, ko se znajdete v naravi, usmerite svojo pozornost na svoja čutila.

- Kaj vidite, slišite, vonjate ali okušate? Raziščite okolico z dotikom – kakšen je občutek? Usmerite svojo pozornost na eno stvar (drevo, cvet, ptico ali insekt) in zabeležite svojo izkušnjo.

Zapleteno razmerje med biotsko raznovrstnostjo, naravo in ekološko pravičnostjo predstavlja pomembno priložnost za učitelje, da pri sebi in svojih učencih spodbujajo razumevanje varovanja okolja. Biotska raznovrstnost podpira zapletene ekosisteme, od katerih je odvisno vse življenje, zaradi česar je ključna sestavina zdravja in odpornosti našega planeta.

Vse pa se začne pri nas samih. Preden lahko razpravljamo o tem, kako graditi šolske sisteme, ki sledijo vrednotam ekološke pravičnosti, se moramo kot posamezniki ponovno povezati z naravo. Doživeta srečanja narave, kot so senzorični sprehodi in kopanje v parku ali gozdu, presegajo zgolj rekreacijo. So globoki pristopi, ki poudarjajo notranjo povezanost med ljudmi in naravnim okoljem, omogočajo veččutno povezovanje z naravo ter poglabljajo cenjenje in razumevanje ekoloških sistemov, ki omogočajo življenje.

Z zavestnim vključevanjem teh dejavnosti v naš vsakdanjik in izobraževalni kontekst lahko razvijamo svojo okoljsko zavest, ki je ključna za spodbujanje varovanja okolja in zagovorništvo ekološke pravičnosti.

Takšne pobude osvetljujejo izrazite razlike v dostopu do naravnega okolja, ki so pogosto povezane s socio-ekonomskimi in rasnimi dejavniki, ter poudarjajo nujnost pravičnega dostopa do zelenih površin kot vprašanje pravičnosti in etične nuje. Ekološka pravičnost temelji na doživetem razumevanju vrednosti narave ter nujnosti njenega ohranjanja in pravične delitve njenih koristi med vse sloje družbe. Za boljše razumevanje filozofije ekološke pravičnosti opisujemo ključne koncepte, ki prikazujejo njene temelje skozi različne perspektive.

.

Vsakemu delu sledi niz vprašanj, oblikovanih za preverjanje razumevanja in izzivanje vašega trenutnega pogleda na okoljsko izobraževanje.
Ta vprašanja niso postavljena le z namenom spodbujanja razmisleka, temveč tudi za spodbujanje k dejanjem. Služijo kot spodbuda učiteljem, da razmislijo, kako lahko te zapletene in medsebojno povezane koncepte vključijo v svojo pedagoško prakso ter jih tako opolnomočijo za oblikovanje bolj vključujočega, trajnostnega in pravičnostno naravnanega izobraževalnega okolja.

.

*"**Pravičnost za različne vrste (eng. multispecies justice)** izziva tradicionalne poglede na pravičnost, saj njeno področje širi onkraj človekovih interesov in vključuje številne oblike življenja, s katerimi si delimo naš planet."*

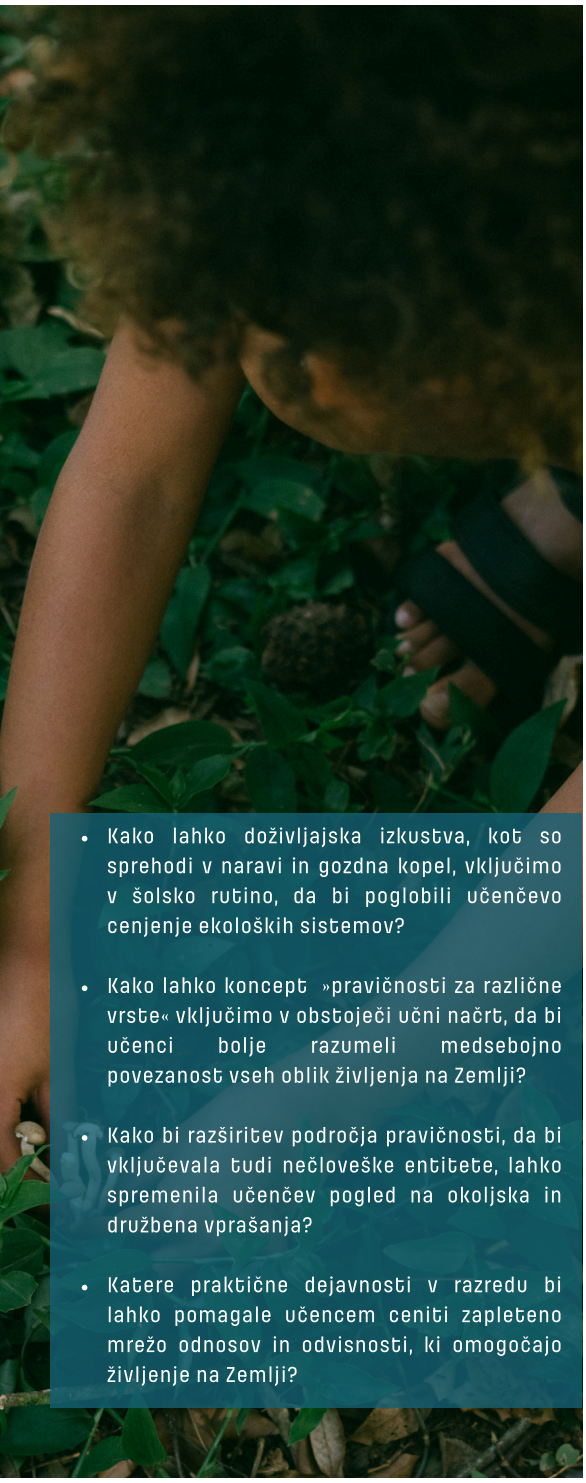

- Kako lahko doživljajska izkustva, kot so sprehodi v naravi in gozdna kopel, vključimo v šolsko rutino, da bi poglobili učenčevo cenjenje ekoloških sistemov?
- Kako lahko koncept »pravičnosti za različne vrste« vključimo v obstoječi učni načrt, da bi učenci bolje razumeli medsebojno povezanost vseh oblik življenja na Zemlji?
- Kako bi razširitev področja pravičnosti, da bi vključevala tudi nečloveške entitete, lahko spremenila učenčev pogled na okoljska in družbena vprašanja?
- Katere praktične dejavnosti v razredu bi lahko pomagale učencem ceniti zapleteno mrežo odnosov in odvisnosti, ki omogočajo življenje na Zemlji?

»PRAVIČNOST ZA RAZLIČNE VRSTE«

»Pravičnost za različne vrste« je koncept, ki ga je uvedla Donna Haraway v svoji knjigi "When Species Meet" iz leta 2008. »Pravičnost za različne vrste« izziva tradicionalne poglede na pravičnost, saj njeno področje širi onkraj človekovih interesov in vključuje številne oblike življenja, s katerimi si delimo naš planet.

Ta pristop priznava, da je človeška eksistenca neločljivo povezana z obstojem živali, rastlin, gozdov, rek, prsti, zraka in celotnih ekoloških sistemov. S priznavanjem teh povezav »pravičnost za različne vrste« skuša nasloviti zapleteno mrežo odnosov in odvisnosti, ki omogočajo življenje na Zemlji. Ta okvir nas sili, da razmislimo o etičnih posledicah naših interakcij z drugimi bitji in vplivu naših dejanj na njihovo življenje in habitate.

Postavlja pomembna vprašanja o vlogah in pravicah vseh živih bitij v naših skupnih okoljih ter si prizadeva za bolj vključujoče razumevanje pravičnosti, ki spoštuje in varuje integriteto raznolikih bioloških in ekoloških skupnosti.

Razprava o »pravičnosti za različne vrste« se prav tako ukvarja z vprašanji intersekcionalnih neenakosti, zlasti s tem, kako različne osi neenakosti vplivajo tako na ljudi kot na nečloveška bitja. Preučuje monopol nad pravičnostjo, ki so ga zgodovinsko zahtevale dominantne človeške skupine, pogosto na račun ranljivejših populacij in nečloveškega sveta.

S kritičnim preizpraševanjem o subjektih pravičnosti v naših skupnih svetovih, ta perspektiva osvetljuje tveganja, kadar so celotni življenjski sistemi podrejeni antropocentričnim pravnim in družbenim okvirjem. Te okvire izziva, naj se razvijajo in zagovarja premik od antropocentričnih paradigm k bolj celostnim pristopom, ki priznavajo medsebojno povezanost vseh vrst.

Ta premik ne le izpodbija tradicionalne meje pravičnosti, temveč odpira nove poti za zagovarjanje pravic in blaginje vseh bitij, ne le ljudi, ter tako spodbuja bolj pravično in trajnostno prihodnost za naš planet.

*"**Povezanost (eng. kinship)** presega tradicionalne družinske vezi in zajema širši spekter, ki vključuje medvrstne odnose, pri čemer sta človeško in nečloveško življenje enako cenjena."*

OBNAVLJANJE POVEZANOSTI

- Kako lahko "obnavljanje povezanosti s planetom Zemlja" vpliva na pristop k okoljskemu izobraževanju v šolah?
- Katere strategije lahko učitelji uporabijo za spodbujanje občutka povezanosti in odgovornosti do okolja med učenci?
- Kako lahko učencem predstavimo koncept "nenavadnega sorodstva" (eng. oddkin), da bi spodbujali vključenost in enotnost proti delitvenim normam?

»Obnavljanje povezanosti s planetom Zemlja« je prepričljiv poziv k ponovnemu ovrednotenju in prenovi našega odnosa do okolja. Kot opisuje Michael Cohen v istoimenski knjigi, ta koncept poudarja globoko zasidrano ponovno povezavo z naravo in zagovarja celostni pristop, ki človekovo dobrobit obravnava kot neločljivo povezano z zdravjem planeta. Vabi nas k sprejemanju trajnostnih praks in naravnanosti, ki negujejo ekosisteme Zemlje ter spodbujajo uravnoteženo sobivanje.

Namen ni zgolj zaščititi okolje, temveč ga tudi aktivno obnoviti in pomladiti, ob priznanju Zemlje kot živega bitja, s katerim delimo pomembno, sorodstveno vez. Ta prenovljena povezanost s planetom je ključna za blaginjo prihodnjih generacij in za celotno vitalnost našega naravnega sveta. Koncept »povezanosti« presega tradicionalne družinske vezi ter vključuje širši spekter, ki zajema medvrstne odnose.

Tak odnos, zlasti ko ga konceptualiziramo kot politiko, poudarja priznavanje in vrednotenje razlik namesto podobnosti ter ustvarjanje vezi na podlagi potencialnih ali dejanskih afinitet, ki podpirajo vzdrževanje življenja. Ta vrsta povezanosti pogosto imenovana »nenavadno sorodstvo« (eng. oddkin), se oblikuje kot odgovor na škodljive vplive nekaterih ljudi na okolje.

Vključuje oblikovanje zavezništev, ki niso zasnovana na krvnem sorodstvu, ampak so aktivno ustvarjena, konstruirana in udejanjena prek skupnih prizadevanj. Ta inovativni okvir sorodstva izziva konvencionalne norme in kategorije identitete ter zagovarja enotnost proti delitvenim dualnostim. To je potovanje, ki ga ne določa izhodišče, temveč cilj – kolektivno gibanje k ekološki in družbeni trajnosti.

S to redefinicijo povezanosti postane to močno orodje za ekološko zavzemanje, ki si prizadeva za prihodnost, kjer sta človeško in nečloveško življenje enako cenjena, in kjer biotska raznovrstnost uspeva brez uničujočih tendenc antropocentričnih dejavnosti. Takšen pristop ne obstaja zgolj sam po sebi; nenehno ga je treba izvajati in ponovno izumljati, s čimer postane dinamična in vplivna sila pri oblikovanju naših interakcij s svetom okoli nas.

*"**Svet mnogih svetov** priznava prirojeno kompleksnost, celostnost, krožnost in raznolikost našega sveta."*

SVET MNOGIH SVETOV

Koncept „svet mnogih svetov" kritično obravnava preveč poenostavljene, redukcionistične okvire, ki prevladujejo v sodobnih globalnih sistemih, zlasti v izobraževanju. Ta koncept izziva vsiljevanje enotnih, linearnih modelov, ki ne prepoznavajo kompleksnosti, celostnosti, krožnosti in raznolikosti našega sveta.

Šolski sistemi pogosto poskušajo definirati standardizirane kategorije – specifične tipe učencev, učiteljev ali učnih načrtov – ki ne upoštevajo raznolikih in edinstvenih izkušenj posameznikov. V tako raznolikem svetu, kot je naš, ne obstaja »univerzalni otrok«, vendar pa šolski sistemi močno vplivajo na oblikovanje takšne definicije. To vodi k ustvarjanju tipologije »tipičnega« oziroma »povprečnega« otroka, na podlagi katere pogosto temeljijo celotne nacionalne izobraževalne politike. Žal pa ta pristop neizogibno potiska na rob številne otroke, ki v ta okvir ne sodijo, saj jih označi za tiste, ki potrebujejo »vključenost«, ali pa jih opredeli kot »deprivilegirane«. Takšne oznake otroke ne le marginalizirajo, ampak tudi ne cenijo njihovih edinstvenih prispevkov in potreb, kar v končni fazi spodkopava možnost resnično celostnega in vključujočega izobraževanja, ki odraža bogato tapiserijo človeških izkušenj.

Izobraževalni pristop pogosto odseva težnjo družbe po razčlenjevanju in segmentiranju kompleksnih sistemov, kar lahko vodi v fragmentirano razumevanje samega življenja. V šolah so otroci rutinsko razvrščeni po starosti in se učijo v ločenih skupinah, kar lahko zavira raznolike interakcije, ki se pojavljajo v realnem svetu.

Ta metoda se nadaljuje tudi pri strukturiranju učnega načrta, kjer so predmeti strogo ločeni. Učenci morda eno uro posvetijo matematiki, nato nenadoma preidejo k jezikovnemu pouku, nato k naravoslovju, brez integracije teh disciplin v celostno učno izkušnjo. Ta razčlenitev ne odraža medsebojne povezanosti znanja in večplastnosti učenja.

*„**Polifonija**, ki jo zaznamuje več neodvisnih melodij, združenih v enovito skladbo, odseva kompleksnost in večplastnost življenja.“*

- Kako lahko intersekcionalnost uporabimo v izobraževanju, da zagotovimo, da so edinstveni prispevki in potrebe vseh učencev cenjeni?
- Kako lahko analogija učenja polifonije služi za poučevanje učencev o kompleksnosti in medsebojni povezanosti sistemov iz resničnega sveta?

Z deljenjem izobraževanja na ločene bloke lahko nehote omejimo sposobnost učencev, da vidijo širše povezave med predmeti in njihovo uporabo v resničnem življenju. Takšen izobraževalni model se ne ujema dobro s konceptom intersekcionalnosti, ki poudarja prepletenost družbenih kategorizacij in njihovo sposobnost ustvarjanja prekrivajočih se in medsebojno odvisnih sistemov diskriminacije ali prikrajšanosti.

Tako kot življenja ne moremo urediti v ločene, nepovezane segmente, tudi učenje pridobi na vrednosti s celovitejšim, integriranim pristopom, kjer se različni tokovi znanja združujejo in s tem postanejo bolj razumljivi in relevantni v zapleteni tkanini vsakdanjega življenja.

Antropologinja Anna Tsing v svojem razmisleku o učenju polifonije čudovito ponazori, kako ta glasbena oblika lahko preoblikuje naš pristop k poslušanju in razumevanju. Polifonija, za katero so značilne neodvisne melodije, združene v skladno celoto, odraža kompleksnost in večplastnost življenja.

Kot poudarja Tsing, nas razločevanje teh ločenih, a prepletenih melodij uči ceniti odtenke harmonije in neskladja. Ta okrepljena zavest je ključna za prepoznavanje raznolikih ritmov in poti v vsakem sklopu – naj gre za ekološki, družbeni ali kulturni kontekst. Polifonija nas v bistvu spodbuja k obliki poslušanja, ki je pozorna na mnoštvo in na medsebojno delovanje različnih elementov.

Z učenjem prepoznavanja in vrednotenja teh zapletenih odnosov pridobimo vpogled v širše, medsebojno povezane sisteme, ki oblikujejo naš svet. Tsingina metafora služi kot opomnik za soočanje z zapletenimi sistemi sveta ter nas spodbuja, da zaznamo in cenimo raznolike in dinamične vzorce, ki sestavljajo naše okolje.

*"**Odrast (eng. degrowth)** izpodbija temeljno predpostavko, da je gospodarska rast sama po sebi koristna."*

- Kako lahko načela odrasti vključimo v učni načrt, da bi pri učencih spodbujali bolj trajnostno in pravično razmišljanje?
- Katere učne dejavnosti lahko zasnujemo za spodbujanje učencev k premisleku o vzorcih potrošnje in zagovarjanju trajnostnih gospodarskih struktur?

ODRAST

Gibanje za odrast pridobiva vedno večjo pozornost kot radikalna alternativa prevladujočim modelom gospodarstva, ki temeljijo na rasti in so pogosto kritizirani zaradi pomanjkljivosti na področju trajnosti. Odrast izpodbija temeljno predpostavko, da je gospodarska rast sama po sebi koristna in namesto tega zagovarja načrtno zmanjševanje proizvodnje in potrošnje, ki je v skladu z ekološkimi omejitvami planeta in spodbuja pravično razdelitev virov.

Ta pristop je povezan z zavračanjem "šibkih" modelov trajnosti, ki ne obravnavajo vzrokov za okoljsko degradacijo, vključno s paradigmo gospodarske rasti, neoliberalnim kapitalizmom in kolonizirano družbeno zavestjo.

Odrast poudarja preobrazbo elementov znanja, kompetenc in pedagoških pristopov v smeri močnejših, bolj odpornih sistemov, ki spoštujejo človeške in ekološke meje.

Izobraževanje v tem prehodu igra ključno vlogo. Preko spodbujanja razumevanja vzrokov za netrajnost in ovir, ki preprečujejo doseganje trajnostnih sistemov, lahko izobraževanje posameznikom zagotovi orodja za kritično ovrednotenje trenutnih praks in zagovarjanje bistvenih sprememb.

Strategije za trajnost v kontekstu odrasti lahko vključujejo ponovni premislek o vzorcih potrošnje, preoblikovanje gospodarskih struktur, ki dajejo prednost blaginji, ter aktivno zavračanje kolonialne miselnosti, ki podcenjujejo okolje in določene skupnosti.

Na ta način načela odrasti ne stremijo le k zmanjševanju okoljskega vpliva, temveč tudi k oblikovanju pravičnejše in razmišljujoče globalne družbe.

*“**Neosredinjen pristop (eng. centrismlessness)** zagovarja, da ne ljudje ne narava niso v središču pozornosti, temveč se poudarek namenja njunim medsebojnim interakcijam in vplivom, ki jih imata drug na drugega."*

- Kako lahko učitelji učencem predstavijo omejitve antropocentričnih in ekocentričnih pogledov pri reševanju okoljskih vprašanj?
- Kateri so načini za spodbujanje bolj integriranega pristopa, ki prepoznava medsebojno odvisne odnose med ljudmi in naravnim svetom?
- Kako lahko koncept neosredinjenosti uporabimo v učnih razpravah za raziskovanje pravičnih rešitev tako za človeške skupnosti kot za ekosisteme?
- Kateri praktični primeri se lahko uporabijo za prikaz medsebojnih interakcij in vplivov med ljudmi in naravo?

NEOSREDINJEN PRISTOP

Koncept neosredinjenosti v okoljskem diskurzu naslavlja omejitve tako antropocentričnih (na človeka osredotočenih) kot ekocentričnih (na naravo osredotočenih) pogledov, ki pogosto postavljajo ljudi in naravo v nasprotje, s čimer ustvarjajo dihotomijo, ki lahko ovira celovite rešitve okoljskih izzivov.

Antropocentrizem daje prednost potrebam in interesom ljudi, pogosto na račun ekološkega zdravja, medtem ko ekocentrizem postavlja v ospredje ekosisteme ter včasih spregleda potrebe in pravice človeških skupnosti.

Koncept neosredinjenosti predlaga premik paradigme proti bolj integriranemu pristopu, ki prepoznava in ceni zapletene, medsebojno odvisne odnose med ljudmi in naravnim svetom.

Ta perspektiva zagovarja ravnotežje, kjer niti ljudje niti narava niso osrednja ali prevladujoča točka, temveč se poudarek namenja njunim medsebojnim interakcijam in vplivom, ki jih imata drug na drugega. Z oddaljevanjem od dualističnega pogleda lahko raziskujemo možnosti za pravičnost in trajnost v interakcijah med ljudmi in naravo.

To vključuje priznanje, da človeška dejanja vplivajo na ekološke sisteme in obratno, kar zahteva rešitve, ki ne koristijo izključno enemu na račun drugega.

Pristop neosredinjenosti nas spodbuja, da razmislimo, kako lahko politike, vedenja in tehnologije omogočijo pravično sobivanje, ki podpira zdravje in dobrobit vseh entitet v biosferi.

Takšen premik bi lahko vodil k bolj prilagodljivim, odpornim in trajnostnim praksam upravljanja okolja, ki so pravične tako za človeške skupnosti kot za ekosisteme, od katerih so odvisne.

urcu Meltem Arık je bila na Univerzi Istanbul Bilgi nosilka predmeta „Ekološka pismenost in trajnost“ in „Biomimikrija“.

Je članica komisije za izobraževanje in komuniciranje Mednarodne zveze za varstvo narave, soavtorica knjig Sveta Evrope Sustainability for Youth in Mediterranean-Mosaic, ustanovna partnerica House of Nature Play House in članica International Degrowth Network, Common Ecologies. V Turčiji dela za pobudo za reformo izobraževanja kot opazovalka izobraževanja.

The edufocus series is written to support the goals of the Lead for EcoJustice project aiming to transform school culture to improve education outcomes and promote eco-justice through specialized professional development programs for school leaders.

The project is funded by the Erasmus + program and supported by the European Union.
Its contents are the sole responsibility of the author and do not necessarily reflect the views of the European Union.

Explore | Participate | Change

Co-funded by the European Union

I lead for ECO JUS TICE!